

Ongevraagd advies visie Omgevingswet

Arnhem, 25 november 2021

Aan Burgemeester & Wethouders

Klaas van Haften - Bestuursadviseur Ruimtelijk Juridische Zaken – afd. Fysiek

Bart Lagerberg – Bestuursadviseur afdeling Fysiek

Mirjam Molenaar, Programma Manager

Roland Kluskens, Senior bestuursadviseur

Aanleiding/opdracht advies

Wij hebben kennisgenomen van de visie omgevingswet waarvan de eerste versie is verschenen. Vanuit de adviesraad Werk & Inkomen, achten wij het van belang hierin te adviseren welke signalen er zijn ontvangen vanuit inwonersperspectief, van diverse instellingen en of belangenorganisaties en daarnaast te reflecteren op wat goed gaat, waar kansen liggen en waar verbeteringen plaats kunnen vinden met betrekking tot uitvoering in de praktijk.

“De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) gaat over de vraag hoe we de beschikbare ruimte in Nederland morgen en overmorgen zo goed mogelijk blijven benutten. Daarbij moeten we rekening houden met de bouw van veel nieuwe woningen, goede bereikbaarheid en de energietransitie. Dat lukt alleen als we dat in samenhang doen. Het Rijk neemt de regie, maar we geven ze vervolgens vorm samen met provincies, steden en maatschappelijke organisaties.” Er komt dan een wet een loket.

➤ Wat gaat goed:

- Er ligt een ambitieus beleidsstuk, waarbij wordt aangegeven dat dit tot stand is gekomen in samenwerking met veel en diverse groepen inwoners, belangengroepen en -organisaties betrokken bij visie omgevingswet
- Er zijn een aantal vaste partijen belast met de uitvoering, zodat er zicht is op taken, rollen en verantwoordelijkheden.
- Digitalisering is voor het slagen uitgangspunt; het is nog niet bekend in hoeverre dit mogelijk is en of hoe dit vorm zal worden gegeven en wat de kans van slagen is in het **rapport monitoring invoering omgevingswet oktober geeft aan dat het nog niet loopt zoals verwacht en het ligt in de lijn der verwachtingen dat aanpassingen tussentijds nodig zullen zijn, ook voor Arnhem.**

- De Samenvatting en foto Arnhem 2040 p 29 is kort en helder. Deze willen we er graag bijvoegen daar deze als leidraad kan worden gebruikt bij het maken van bv een flyer voor inwoners die visuele informatie nodig hebben.

➤ **Resultaten:**

- Arnhem is mooi op schema en neemt daarin regie, de meeste gemeenten nemen een meer afwachtende houding aan en dat is een verloren kans.
- Vanwege crisis en thuiswerken 2020 zijn inwoners niet of nauwelijks betrokken geweest bij dit initiatief.
- In een tussenperiode waarbij meer contact mogelijk was, is gebleken dat veel inwoners niet zijn bereikt, zelfs niet op de hoogte zijn van deze visie omgevingswet.
- Deze signalen zijn niet terug te vinden in deze visie omgevingswet en derhalve ook niet om hoeveel inwoners het feitelijk gaat en hoe groot/klein het draagvlak zal zijn voor deze visie.

➤ **Vragen hierbij zijn:**

- Als het landelijk is vastgesteld, hoe is dit dan tot stand gekomen, met andere woorden: wie bepaalt welke onderwerpen?
- Vast staan een beperkt aantal thema's/onderwerpen. In hoeverre heeft de gemeente hierin een ruimte en neemt zij deze ook daadwerkelijk in? De recente kamerbrief adviesrapport dringt zelfs aan op nog meer sturing en handhaving vanuit het Rijk, wat elke vorm van inwonersparticipatie bij voorbaat al lam legt en overbodig maakt 2021-0000597409
- De Raad van State fluit terug als er te veel bewegingsruimte is; hoe verhoudt zich dat tot Arnhem in praktijk?
- Wat betekent het voor de verordening burgerparticipatie als de omgevingsvisie wet al in hoofdlijnen is bepaald?
- Hoe wordt de uitvoering van dit ambitieuze plan geoperationaliseerd?
- Hoe worden begrippen gedefinieerd zoals: *duurzaam*, wat betekent dit en voor wie, wat betekent dit voor de verschillende inwoners; hoe is dit tot stand gekomen? *levensloopbestendig wonen*, voor wie? Wat betekent dit en hoe is dit begrip tot stand gekomen, wat betekent dit voor de inwoners (p23) Eén kans is wel om diverse woonvormen te bieden en ook afwisseling te bieden terwijl het ook bepleit kan worden om samenhang toe te staan zodat sociale cohesie toeneemt. Dus gemengd met kanttekening.
- In hoofdstuk 5 wordt gesproken over thematische uitwerking en het is onduidelijk wat hiermee wordt bedoeld.
- Is het geen risico dat het Rijk te veel leidend is, terwijl stedelijke maar ook regionale verschillen kenmerkend zijn, bv bouw niet op uiterwaarden en de dijken, maar respecteer de ruimte die de rivier en natuur nodig hebben om goed te ontwikkelen en te gedijen; grondwater is altijd hoog en laag geweest.
- **Waarom bepaalt een WHO de richtlijnen terwijl wij hier in Nederland mbt gezondheid een eigen visie hebben; dit is volstrekt onlogisch en onwenselijk immers deze is ongekozen en ondemocratisch. Inwoners hebben hier geen verbinding mee.**

➤ **Conclusies zijn:**

- Het rapport richt zich niet alleen op traditionele ruimtelijke onderwerpen, ruimtelijke ordening zoals bouwen, verkeer en waterstaat maar richt zich ook op de bredere thema's zoals inclusie, veiligheid en duurzaamheid.
- Aangezien er veel groepen zijn (digitale armoede en taal ea) die meer persoonlijk gesprek en visuele voorbeelden nodig hebben, is de vraag of dit wel voldoende draagkracht heeft in de Arnhemse samenleving.
- De taal is behoorlijk beleidsmatig en zal voor veel Arnhemmers abstract blijven.
- De visie neemt digitalisering als uitgangspunt, een groot risico gezien de kloof digitaal arm en rijk en staat haaks op de behoefte van de samenleving aan meer welzijn en fysieke interactie. In ieder geval zou er een keuze moeten zijn (50/50) want er moet niks! Techniek dient de mens en niet andersom.
- Werk staat centraal in mensenlevens en het is de vraag in hoeverre de technologische revolutie de mens dient; dit moet breed besproken worden om tot ene brede overeenstemming te komen wat wel en wat niet.

➤ **Aanbevelingen:**

- In het algemeen: zorg voor voldoende ruimte in de plannen, zodat het steeds en snel aangepast kan worden.
- Zorg ervoor dat alle groepen worden meegenomen in dit proces vanaf het begin en laat ruimte vooraan.
- Energietransitie en klimaat zijn eenzijdige en abstracte begrippen en sluiten onvoldoende aan op de weerbastige realiteit die veel breder is. Milieu en energie zijn bewustwordingsprocessen die moeten worden doorgemaakt, met veel visuele voorbeelden aansluitend bij de eigen beleving. Dit kost tijd, persoonlijk contact en wederzijds vertrouwen.
- Laat iedereen meetellen bij de verdere vormgeving van deze visie; betrokkenheid van diverse groepen (vb smartmakerseducation.com van Tim van Voord) en zet om in praktische initiatieven zoals creëren van werkplekken, groeiplekken in de wijken waarbij oog voor hergebruik van producten en diensten. VB: Zelfs het repareren van auto's waarbij schoner en zuiniger rijden als uitgangspunt geldt.

➤ **Verbeterpunten:**

1. **De samenhang is lastig te vinden** en tevens konden we geen wijs worden uit de uitgangspunten als die er al waren, het leest lastig en men raakt snel de draad kwijt.
2. **Bovenstaande maakt dat het plan onuitvoerbaar is: teveel, te onsamenvattend en fragmentarisch; bv streefbeeld 2040: voor wie en hoe dan.**
3. **Doel is participatie verordening, gezien de beperkte input van inwoners, niet gehaald.** Het merendeel van de inwoners lijkt totaal geen weet te hebben van de omgevingsvisie en heeft geen idee wat er op hen afkomt. Diverse culturen zijn niet meegewogen, eveneens laaggeletterdheid, ouderen e.a. Het daadwerkelijke "samen" ontbreekt.
4. **Het staat bol van veronderstellingen waarbij fictieve statistische modellen en demografische trends zijn gebruikt van hoe het er uit**

gaat zien, terwijl de realiteit veel weerbarstiger en wisselender is en kan zijn. Daar lijkt geen ruimte voor.

Een voorbeeld is dat "iedereen in de stad wil gaan wonen" terwijl demografisch er juist een trend is om landelijk te gaan wonen "er is veel leegstand en veel faillissementen, MKB neemt af, terwijl MKB juist zorgt voor het aan het werk houden van circa 7 miljoen inwoners in Nederland

Trend thuiswerken zorgt ervoor dat men overal kan gaan wonen, toenemende digitalisering (risico is: zorgt ook voor groeiende kloof en eenzaamheid) is een kans om juist weg te trekken uit de stad en men kan zich overal vestigen, inclusief buitenland dus er is een trend om juist weg te trekken uit de stad.

5. **Arnhem is uniek, rivierstad** en dat heeft altijd consequenties gehad, bv "niet bouwen op uiterwaarden" en men laat het rijk met gestandaardiseerde invulling te veel leidend zijn.
Maak gebruik van wateropslag door natuurlijke waterreservoirs.
6. **De kringlooeconomie is niet terug te vinden in het straatbeeld eveneens de inzet op ontmoeten en bewegen; Arnhem hangt als los zand aan elkaar en daar is geen aandacht en erkenning voor** zie ook notitie reactie Presikhaaf Ton e.a. Inclusie en diversiteit
7. **De adviesraad is te weinig betrokken geweest** vanwege tijdgebrek en onrust afgelopen jaar.
8. **Timing zeer slecht gekozen**, juist als alles uit elkaar staat wordt gekozen om dit vorm te geven waardoor participatie zeer gering is.
9. De bereikbaarheid is wel van belang i.v.m. werk en mogelijkheden en kansen.
10. Hoe verhoudt dit plan zich tot het **energieverhaal; is onduidelijk of te weinig concreet en realistisch.**
11. **Te weinig diversiteit in input van prachtige krachtige initiatieven** zoals boer en burgersamenwerking **zelf voedsel en vlees verbouwen in samenspraak met boer, kennisoverdracht, zelfredzaamheid**, stop massale bomenkap en zorg voor gebruik bestaande gebouwen voor woningen en ondernemersinitiatieven vergelijkbaar met het Modekwartier, maak bv een **techniek kwartier e.a. welke aansluiten bij diverse opleidingen.** (Zie ook Ton met handen werken en bouwen aan circulaire economie waarin men minder weggooit en meer behoudt en ombouw van producten en technische apparaten, auto's).
12. **Zonnepanelen op daken, schuttingen langs de weg, beeld is statisch zelf ingevuld.**
13. **Elektriciteit schaarste waardoor afhankelijkheid ontstaat; dit is niet benoemd en uitgangspunt is naïef en totaal niet vooruitstrevend naar een zelfredzame stad.** Arnhem is onvoldoende hoog en laag om een dergelijke capaciteit aan elektra te kunnen produceren. Windmolens gebruiken meer fossiele brandstoffen dan ooit en zijn niet afbreekbaar dus verkoop geen fabel, maar ga echt aan het werk met echte ideeën want bovenstaande is verre van duurzaam.
14. Vanuit beperkt inwonersperspectief neemt de behoefte aan gratis parkeren en mobiliteit een grote plek in en is gezien regionale banen van belang. **Veel werk bevindt zich in onbereikbare randgebieden.**
15. Vage begrippen als Arnhems DNA?? Serieus dat er veel groen is, is evident maar inwoners hebben massaal geluid laten horen over massale bomenkap en verlies van biodiversiteit, wat de komende 20 jaar niet meer terugkomt. Gevaar is bv ontstaan van arme zandgronden en weinig water houvast en dus overstromingen.
16. Met betrekking tot werk wordt Arnhem vooral als dienstestad gezien terwijl gezien de hoeveelheid aan opleiding, dit bij uitstek een gebied is waar kan worden **ingezet op meer handwerk, techniek.**
17. **Input is geselecteerd**, te weinig echt meedenken bereikt en te weinig ook voor een anders toekomstbeeld.

18. **Statische onjuiste kijk op demografie:** verwacht wordt een enorme oudersterfte en oversterfte is nu al een feit; daarnaast steeds minder geboortes, wel meer input en influx van andere landen (Oostblok grootse toename)
19. **Gemist is de toenemende toxische industriële vervuiling en belasting (sulfurdioxide in dranken en limonade, cloud seeding met zilver iodine GM voedsel en water, overflow van farmaceuten e.a. Rotzooi inspuiten bij farming dieren en planten, toenemen doordrukken van mRNA technieken waarvan de uitkomst zeer onzeker is en effect op milieu niet positief; onderzoek luchtvervuiling bureau Blauw was positief maar dit is verassend.**
20. **Kans biedt massaal bomen planten, maar gaat veel tijd kosten**
21. **Stabiele influx migranten oost Europa e.a. is vooral gericht op arbeid en zullen ook weer vertrekken. Gezien dit 70% is zal de groei in Arnhem dus niet toenemen tenzij hun kinderen hier willen blijven als die hier zijn en niet in thuisland.**
22. **Energietransitie zorgt niet voor stabiele werkgelegenheid, denk aan Vattenfall: neemt nauwelijks mensen aan, dus wordt niet afhankelijk van dergelijke bedrijven, maar zorg voor eigen energie, p 40 zeer te betwijfelen**
23. **Ruimte voor concrete invulling fasering en afweging –hoe bewust zijn mensen en beleidsmakers voor de consequenties en voortschrijdend inzicht en in hoeverre is daar ruimte voor?**

➤ **Verdere punten van aandacht m.b.t. vervolg en uitvoering:**

1. Wij kregen een document onder ogen over de invulling van omgevingen van de wijk Presikhaaf en daarbij één over schone lucht. Naar aanleiding hiervan rijst bij ons de vraag: waarom zijn er weer aparte groepen gestart over schone lucht en milieu, de wijk Presikhaaf en energie transitie, terwijl milieu voor inwoners het centrale thema in zijn totaliteit is, welke in de omgevingswet een plek zou moeten krijgen.
2. Door "timing" en "communicatie" waardoor stelselmatig het brede draagvlak en input nooit wordt bereikt en meegenomen. De timing is slecht, er is onvoldoende input, "nauwelijks opkomst."
3. Verbinding en samenhang ontbreekt; komt dit voldoende naar voren: zeker niet in uitvoering en praktijk. Kleine voorstellen krijgen geen aandacht en weten vaak de weg niet en zo zijn het altijd dezelfde met de grootste mond, behendigheid die aan bod komen maar die vertegenwoordigen niet een stad.
4. Openbare voorzieningen toiletten, water, sport, spel en bewegen zijn nog steeds zwaar onvoldoende, er zijn bedoelde initiatieven geweest met inclusie verhaal 2017 en er is m.b.t. de Arnhemse Standaard voor toegankelijkheid waarin zowel de adviesraden alsmede APCG een actieve rol hebben gespeeld, echter het verhaal toilet is nauwelijks aan bod gekomen; er is wel melding gedaan van het idee van de toilet alliantie. In 2020 heeft de APCG dit project weer nieuw leven ingeblazen, meteen serie verhalen van ervaringen deskundigen online.
5. Werk in wijken is dit realistisch? Waar zit inzet voor regio? Verder zie advies werkgroep werk; Hoe kan de visie omgevingswet beter aansluiten bij participatie en "rondkomen, meekomen en vooruitkomen"
6. Waar zitten de sociale ondernemers wordt PLO voldoende ingezet en uitgerold en andere participatie instrumenten? Zie advies.
Zie ook punt 4 want het is niet realistisch te verwachten dat alles in wijken kan worden opgelost. De visie moet ofwel door gemeente zelf, of regionaal worden opgesteld. Bij de eerste mis je de regio, al kun je dat meenemen in

aanbevelingen, maar bij de tweede mis je juist de bottom up methode die hier juist bedoeld is en nodig is om gedragen te worden.

7. Nu begreep ik uit de eerste presentatie in 2020 dat Raad van State toezicht houdt of de omgevingswet regionaal dan wel op omgevingsniveau wordt ontwikkeld en daarbij er niet te veel bewegingsruimte is ten opzichte van de landelijke sturing
8. Hoe wordt er omgegaan met de tweedelingen in wijken door cultuur en geloof; er blijken grote verschillen te bestaan waardoor de keuze wonen, samenkomen, school en sociale cohesie als los zand aan elkaar hangen.
9. Zie ook beoordeling en aanpak wijken. Er wordt te veel uitgaan van een kijk vanuit beleid en niet van realiteit.
10. Vanuit Presikhaaf zijn er m.b.t. visie omgevingswet een aantal zeer kritische reacties naar voren gekomen zoals: Presikhaaf 3 is een versteend gebied (zie ook "hitte kaart"); hebt aandacht voor groen, bouw minder woningen, het programma voor meer woningbouw lijkt een "geld gestuurd" document; kijk naar wat echt nodig is aan woningen. En Betrek **Adviesraad, Werk & Inkomen erbij. Is dit wat ze willen?** Voelen de inwoners, voor zover betrokken, zich voldoende gehoord en gezien, is er wel echt voldoende ruimte binnen deze visie?
11. Het is een mooi stuk met (te) veel ambities. Het is realistisch om een stuk te maken met minder ambitieuze doelen waarbij gekeken wordt naar mogelijkheden en wat per gebied nodig is of tot de mogelijkheden behoort. Dat kan bijvoorbeeld bij energie betekenen dat met nieuwbouw anders wordt omgegaan (materiaal (hout), bouw en vormen van duurzaam, energie en milieu dan verouderde wijken.
12. Is het niet handig om elke wijk zelf een plan te laten opstellen voor wat waar nodig en wenselijk is?
13. Vanuit eerder advies t.a.v. schulden bij ZZP en ondernemers: uitgelegd wat adviesraad W&I tracht te bereiken: pas ruimtelijke ordening aan ter voorkoming van armoede en schulden, bijvoorbeeld: de hele Hommelseweg zitten diverse coffeeshops en cafés net als rond het uitgaanscentrum de Korenmarkt. Dit kan verslaving en ongezond gedrag (roken en longkanker) aanmoedigen. De conglomeratie hiervan geeft ondernemers een slechte naam door overlast. In deze wijken hebben zowel ondernemers als burgers hierdoor soms geen kans op succes! Oplossing kan zijn om deze shops en cafés te verdelen over de stad tot bv. een per wijk! Ga in gesprek met ondernemers van de coffeeshops en kijk naar alternatieven.
14. Maak creatief gebruik van energiebesparing zoals zonnepanelen op plekken die niet benut zijn en worden zoals daken, wallen langs de snelweg, bruggen e.a. Waarbij allereerst vast moet komen te staan of deze panelen energie ook daadwerkelijk op kunnen slaan en gerecycled kunnen worden om verspilling te voorkomen.
15. Let op Nederland is een plat land waar geen elektriciteit wordt gemaakt en het netwerk zeer beperkt is en kan leveren. Mensen kunnen het zich niet veroorloven om straks voor enorme rekeningen komen te staan, dit staat juist haaks op vooruitgaan in alle opzichten, het leidt tot verspilling, energiearmoede en schulden bij inwoners.
16. Stadsverwarming moet eerst worden aangepast en verbeterd daar nu veel huishoudens te veel betalen en geen verwarming hebben en risico op breken van buizen e.a. Zorg dat eerst je faciliteiten echt op orde zijn en durf dit uit te spreken.
17. Let op natuur en bomen zorgen voor waterbehoud en -huishouding, bomen leveren zuurstof, nemen CO₂ op en bieden een enorme biodiversere ondergrond, dus zorgen voor behoud een gezonde bodem, het leveren van schaduw en houden de bodem vast zodat het geen onbruikbare zandvlakten ontstaan. Overal wordt gewaarschuwd maar het kapbeleid is zichtbaar zeer destructief voor de

leefomgeving van Arnhem (er wordt een voetbalveld per dag gekapt en er zijn schokkende beelden geweest gedurende de gehele lockdown). Het bos is onaanvaardbaar uitgedund t.b.v. biomassaverbranding, waar gezonde en juist zeer waardevolle bomen en bossen voor worden ingezet. Om dan enquêtes uit te zetten voor een BB is dan vrijwel zinloos en bijna lachwekkend. **Sluit biomassacentrales!!!**

18. Zorg voor verbreding waarbij er met meer materialen en vormen bebouwing mogelijk gemaakt kan worden voor een leefbaar Arnhem zoals kleine houten units, waarbij de basis beton kan zijn en de eerst hout. Hier zijn uitstekende resultaten voor en zeer goed voor welzijn en wonen. Gebruik gerecyclede materialen en kijk naar ander landen en voorbeelden.
19. Gebruik bestaande overmatige leegstand van gebouwen in Arnhem als nieuwe bestemming, zoals ook is gedaan met voormalig ING-gebouw
20. Betaald parkeren in veel wijken bij huisartsen zorgt voor dramatische situaties; immers men gaat niet voor de lol, het is meestal noodzaak waarbij het lastig om tijd in te schatten. Een auto is voor mensen met een beperking noodzaak terwijl zij beschikken over een beperkt inkomen. Uitloop bij de huisarts kan zorgen voor fikse boetes. Dit is asociaal en onaanvaardbaar. Parkeerautomaten bij huisartsenpraktijken zijn NOT done! Treed in overleg en zorg ervoor dat patiënten bij de huisarts een uitrijkaart of iets dergelijks kunnen halen zodat zij niet onnodig hoeven te stressen en kosten worden gespaard.
21. Wijken vol met fietsen waar niemand meer kan lopen, omgeworpen stoeptegels en andere taferelen welke zorgen dat er geen ruimte meer is voor mensen met een rolstoel of beperking. Denk aan oude mensen die bang zijn te vallen.

Bronnen:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet>

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/documenten/kamerstukken/2021/11/01/kamerbrief-voortgang-voorbereidingen-invoering-omgevingswet>

<file:///C:/Users/Pc/Downloads/kamerbrief-inzake-reactie-adviesrapporten-fysieke-leefomgeving.pdf>

<file:///C:/Users/Pc/Downloads/stand-van-zaken-vijf-minimale-eisen-voor-inwerkingtredeing.pdf>

<file:///C:/Users/Pc/Downloads/rapport-monitor-invoering-omgevingswet.pdf>

<https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/Beheer/Registraties/1363678.aspx>

<https://www.gelderland.nl/omgevingsvisie>

<https://vimeo.com/589366021/ff8db5de41>

<https://www.vemw.nl/Nieuwsoverzicht/2017-06-30-Restwarmte-hergebruik-koelwater.aspx>

Hoeveel van ons drinkwater wordt gebruikt om energie op te wekken en voor dataopslag e.a. terwijl dit voor ons nadelig is en kort winst voor enkelen en veel verlies voor velen oplevert.

<https://www.managementimpact.nl/artikel/vierde-industriele-revolutie-stand-van-zaken-en-gevolgen/>

- Diverse stakeholders waarvan signalen, tips en tops zijn benoemd, en aanvullende krantenartikelen zie bijlage verdieping van dit advies.

Adviesraad Werk & Inkomen/ Werkgroep Inkomen

Nanda Bakker, voorzitter Adviesraad Werk & Inkomen

Mieke Wennink, lid Adviesraad Werk & Inkomen, coördinator Werkgroep Inkomen

Hassan Razza, lid adviesraad Werk & Inkomen, Werkgroep Inkomen